

דוח מבקר המדינה | אדר ב' התשפ"ב | מרץ 2022

התעשיות הביטחוניות הממשלתיות

**הדוחות הכספיים של
התעשייה האווירית
לישראל בע"מ –
מצב החברה וסיכונה**

הדוחות הכספיים של התעשייה האווירית לישראל בע"מ - מצב החברה וסיכונה

רקע

התעשייה האווירית לישראל בע"מ (התע"א) היא חברה ממשלתית בבעלות מלאה של המדינה. התע"א עוסקת בתחומי הטילאות, החלל, האלקטרוניקה הצבאית, כלי טיס צבאיים, וכן בתחומי פעילות אזרחיים ובהם מטוסי מנהלים, הסבת מטוסי נוסעים לתצורת מטען ושירותי תמיכה נלווים לתחום התעופה. התע"א פועלת באמצעות ארבע חטיבות עסקיות: שלוש חטיבות פועלות בעיקר בתחום הצבאי-ביטחוני, והחטיבה הרביעית בעיקר בתחום האזרחי. בשנת 2019 כ-73% מהכנסות התע"א מקורן היה בתחום הצבאי-ביטחוני¹. בשנה זו הייתה התע"א החברה הממשלתית בעלת מחזור ההכנסות השני בגודלו מבין כלל החברות הממשלתיות. כ-74% מהכנסותיה של התע"א בשנת 2019 היו ממכירה ללקוחות מחוץ לישראל. ל-31.12.19 החברה העסיקה כ-15,000 עובדים. בנובמבר 2020 אישרה ועדת השרים לענייני הפרטה למכור עד 49% מהון המניות של התע"א בדרך של הצעה לציבור בבורסה לניירות ערך בתל אביב².

- 1 הנתונים שמובאים בדוח זה מתוך הדוחות הכספיים של התע"א הם נתונים שמקורם בדוחות הכספיים המאוחדים, אלא אם צוין אחרת.
- 2 מכירה מעל 35% מהון המניות של החברה תהיה כפופה לקבלת החלטה נוספת של ועדת השרים לענייני הפרטה.

נתוני מפתח

<p>57 מיליון דולר</p> <p>דיבידנד שהכריזה התע"א בגין השנים 2017 - 2011</p>	<p>25 מיליארד דולר</p> <p>הכנסות התע"א בשנים 2011 - 2017</p>	<p>3%</p> <p>שיעור הרווח התפעולי של התע"א בשנת 2019</p>	<p>5.8 מיליארד דולר</p> <p>היקף המאזן של התע"א ל-31.12.19</p>
<p>75%</p> <p>שיעור השטחים שזכויות התע"א בהם אינן מוסדרות בהסכמים, או שההסכמים בעניינם כבר אינם בתוקף, מתוך כלל השטחים שהתע"א פועלת בהם</p>	<p>5 מיליון דולר</p> <p>עלות מופחתת של המקרקעין בספרי התע"א ל-31.12.19</p>	<p>13.4 מיליארד דולר</p> <p>צבר ההזמנות של התע"א ל-31.12.19</p>	<p>(27) מיליון דולר</p> <p>תזרים המזומנים (השלילי) מפעילות שוטפת של התע"א בשנת 2019</p>

פעולות הביקורת

משרד מבקר המדינה בדק בחודשים פברואר 2020 עד נובמבר 2020 היבטים הנוגעים לדיווח הכספי של התע"א ולמצבה העסקי, כפי שהם משתקפים בדוחותיה הכספיים ובמערכות המידע שלה, וכן נבחנו היבטים הנוגעים לרכוש קבוע ולמקרקעין שלה. הביקורת נעשתה בתע"א וברשות מקרקעי ישראל (רמ"י). בדיקות השלמה נעשו ברשות החברות הממשלתיות; במשרד הביטחון; במשרד האוצר; ברפאל מערכות לחימה מתקדמות בע"מ (רפאל); וברשות לרישום והסדר זכויות מקרקעין שבמשרד המשפטים (הטאבו).

הדוח שבנדון הומצא לראש הממשלה ולוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת ביום 15.2.21 והוטל עליו חיסיון עד לדיון בוועדת המשנה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה. מתוקף הסמכות הנתונה למבקר המדינה בסעיף 17(ג) לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב] ובשים לב לנימוקי הממשלה, לאחר היוועצות עם הגופים האמונים על אבטחת המידע הביטחוני ובתאום עם יו"ר הכנסת, משלא התכנסה ועדת המשנה האמורה, הוחלט לפרסם דוח זה תוך הטלת

חיסיון על חלקים ממנו. חלקים אלה לא יונחו על שולחן הכנסת ולא יפורסמו. ממצאי דוח הביקורת והמלצותיו נכונים למועד המצאתו האמור לעיל.

תמונת המצב העולה מן הביקורת

הכנסות ורווחיות: שיעורי הרווח הגולמי והתפעולי הממוצעים מתוך הכנסות התע"א בחמש השנים האחרונות (2015 - 2019) היו כ-14% וכ-1% בהתאמה. שיעורים אלה מעידים על יציבות בשיעורי הרווחיות הנמוכים של התע"א. שיעורי הרווח התפעולי מההכנסות של התע"א נמוכים יחסית לחברות המתחרות בישראל - רפאל ואלביט מערכות בע"מ (אלביט), ושיעורי ה-EBITDA³ שלה נמוכים גם יחסית למתחרות במדינות אחרות. עם זאת, יצוין כי שיעור הרווח התפעולי הממוצע מההכנסות בשנים 2016 - 2019 בתחום הצבאי ושיעור ה-EBITDA בשנת 2019 בתחום הצבאי של התע"א היו גדולים יחסית לאלביט ולרפאל. נתוני ההכנסות לעובד בשנים 2015 - 2019 של התע"א נמוכים יחסית לאלביט, לרפאל ולממוצע בחברות המתחרות במדינות אחרות בשיעור ממוצע של כ-8%, כ-20% וכ-37% בהתאמה, ונתוני הרווח הגולמי לעובד בשנים אלה היו נמוכים יחסית לאלביט ולרפאל בשיעור ממוצע של כ-54% וכ-48% בהתאמה. שיעורי הרווח התפעולי הממוצעים בתקופה 2017 - 2019 של שתיים מתוך שלוש החטיבות הפועלות בתחום הצבאי (כ-12% וכ-8%) היו גדולים יחסית לשיעורי הרווח התפעולי הממוצע של החטיבה השלישית הפועלת בתחום הצבאי ושל החטיבה הפועלת בתחום האזרחי (כ-6% וכ-0% בהתאמה).

פער מסוים בביצוע אבני דרך בפרויקטים: קיים פער מסוים בביצוע אבני דרך בפרויקטים בתע"א.

הוצאות מחקר ופיתוח (מו"פ) והשקעה בחברות בנות וכלולות: שיעור השקעתה של התע"א במו"פ העצמי מכלל הכנסותיה בשנים 2016 - 2019 היה קטן מזה של החברות המתחרות - רפאל ואלביט בהיקף של כ-38%, וגם שיעור המו"פ המוזמן שלה היה קטן מזה של רפאל. כמו כן, בשנים 2016 - 2019 התע"א לא מימשה את תוכניתה להשקעה בחברות, שהיה בהן כדי לסייע לה ב"צמיחה אנ-אורגנית", ובכלל זה לסייע לה בחדירה לשווקים חדשים, לקווי מוצר ולטכנולוגיות משלימות. למול תקציב מצטבר להשקעה בחברות לשנים 2016 - 2019 בסך של כמאות מיליוני דולר הביצוע עמד על כ-11%.

ניהול סיכונים של התע"א: ברשימת סיכונים המפתח שאישר הדירקטוריון באוקטובר 2019 נכללים סיכונים שלא נכללו בדוח התקופתי של התע"א ל-31.12.19.

הסדרת זכויות התע"א בקרקעות: זכויותיה של התע"א במקרקעין בשטח של כ-690 דונם, המהווים כ-20% משטחי הקרקעות שבהן היא פועלת, הן במסגרת הסכמי חכירה

3 רווח לפני הוצאות (הכנסות) מימון, מיסים על ההכנסה, פחת והפחתות.

שתקופתם כבר הסתיימה. התע"א לא פנתה לרמ"י בבקשות לחידוש ההסכמים שתקופת החכירה שנקבעה בהם הסתיימה לאחר שנת 2016. זכויותיה של התע"א בכ-55% משטחי הקרקעות שבהן היא פועלת אינן מוסדרות כראוי בהסכמים מול רמ"י, והיא אינה משלמת עבור השימוש בחלק מקרקעותיה.

מינוי רואה חשבון מבקר: משנת 2016 לא הושלם הליך קבלת אישורם של השרים בדבר מינוים של חברי הוועדה לבחירת רואי חשבון מבקרים. משכך, לא הוחלפו רואי החשבון המבקרים במרבית החברות הממשלתיות. בתע"א ובחברת הבת שלה אלתא מערכות בע"מ מכהנים אותם רואי חשבון במשך 13 ו-14 שנים בהתאמה.

שיפור בתוצאות העסקיות של התע"א: בשנת 2018 קבעה התע"א תכנית אסטרטגית להעלאת הרווחיות. הכנסות התע"א גדלו מכ-3.1 מיליארד דולר בשנת 2012 לכ-4.1 מיליארד דולר בשנת 2019. במחצית הראשונה של שנת 2020 חל גידול של כ-5% בהכנסות התע"א לעומת התקופה המקבילה בשנת 2019; שיעורי הרווח הגולמי והתפעולי מכלל ההכנסות שלה היו במחצית הראשונה של שנת 2020 כ-16% וכ-6% בהתאמה, זאת לעומת כ-13% וכ-3% בתקופה המקבילה אשתקד.

יעדים פיננסיים שקבעה רשות החברות הממשלתיות לתע"א: בשנת 2019 קבעה רשות החברות הממשלתיות יעדים פיננסיים לטווח ארוך לתע"א. התע"א עמדה ביעדים בנושא איתנות פיננסית וצמיחה כבר בשנת 2019.

צבר הזמנות: צבר ההזמנות הגדול של התע"א, שהיה ב-31.12.19 כ-13.4 מיליארד דולר, מקנה לה מידה רבה יחסית של ודאות וביטחון מבחינת הכנסותיה הן לטווח הקצר והן לטווח הארוך. צבר ההזמנות של התע"א גדול יחסית לצבר ההזמנות של רפאל ושל אלביט.

עיקרי המלצות הביקורת

מומלץ כי ההנהלה והדירקטוריון של התע"א ימשיכו לפעול לבחינה ממוקדת של יחידות עסקיות מפסידות ובעלות שיעורי רווחיות נמוכים תוך ניתוח הגורמים לכך, והכנה של תוכנית מפורטת לשיפור מצבן העסקי, הכוללת יעדים עסקיים ולוחות זמנים למימושה.

מומלץ כי הנהלת התע"א תמשיך לפעול ולהפיק לקחים בנוגע לפער מסוים בביצוע אבני דרך בפרויקטים, בדגש על הגורמים לכך.

מומלץ כי התע"א תבחן את השקעתה במו"פ, אל מול היעדים בתוכניתה האסטרטגית, לשם מקסום התשואה מהשקעה זו. זאת על מנת שלא ייפגעו יתרונותיה התחרותיים היחסיים בתחומים הטכנולוגיים וכך תימנע פגיעה גם בתוצאותיה העסקיות העתידיות.

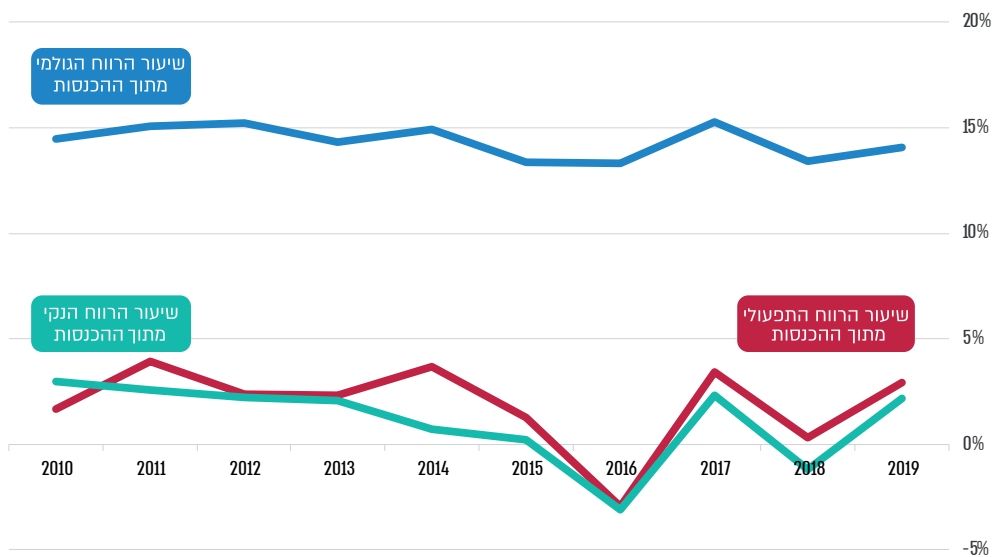
מומלץ כי רשות החברות הממשלתיות בשיתוף התע"א תבחן מהם החסמים המקשים על התע"א לממש מיזוגים ורכישות ומהן הסיבות להם.

על רמ"י והתע"א לפעול להסדרת הזכויות ותנאי השימוש בקרקעות שבהן התע"א פועלת: עליהן לחדש את ההסכמים שפג תוקפם ולפעול לחתימה על הסכמים בנוגע לקרקעות שלא נחתמו הסכמים לחכירתן. זאת גם בהתאם לאמור בהחלטת ההפרטה מנובמבר 2020. כמו כן, על התע"א לפעול לרישום זכויותיה במקרקעין ברישומי לשכת רישום המקרקעין (טאבו) על מנת לעגן את זכויותיה המשפטיות בהן.

מומלץ כי אגף החשב הכללי במשרד האוצר ורשות החברות הממשלתיות יפעלו לוודא כי יוסדרו זכויות התע"א בקרקעות כנדרש, לרבות דמי השימוש בהן, תנאי השימוש ותנאי העברת הבעלות עליהן.

שיעורי הרווח הגולמי, התפעולי והנקי של התע"א מכלל הכנסותיה, 2010 - 2019

המקור: הדוחות הכספיים של התע"א לשנים 2010 - 2019.

סיכום

נוכח מאפייניה של התע"א, ובכלל זה יכולותיה הייחודיות והיקף פעילותה בארץ ובחו"ל, היא מהווה, יחד עם תעשיות ביטחוניות ישראליות נוספות, מרכיב חשוב בביטחון הלאומי של מדינת ישראל. לפיכך שימור איתנותה העסקית והפיננסית הוא אינטרס ביטחוני וכלכלי של המדינה. ניתוח התוצאות העסקיות של התע"א בשנים האחרונות מעיד על קשיים רבים איתם מתמודדת החברה. מומלץ כי התע"א, בשיתוף רשות החברות הממשלתיות, תמשיך לפעול להוצאתה אל הפועל של התוכנית האסטרטגית שלה, תוך מעקב צמוד אחר יישומה; וכי התמורה הצפויה מהנפקת מניותיה תשמש בהתאם להחלטת ההפרטה מנובמבר 2020 בין היתר לחיזוק ולביצור של חוסנה הכלכלי. כמו כן, בהתאם לאמור בהחלטת ההפרטה מומלץ כי משרד האוצר, רשות החברות הממשלתיות, רמ"י והתע"א יפעלו להסדרת רישום המקרקעין לו עשויה להיות השפעה מהותית על פעילות החברה ועל שווייה.